

Novo u starom

Dr Sena Sekulić Gvozdanović

redovni profesor Sveučilišta u Zagrebu

Izlaganje sa znanstvenog skupa — 72.025»19«

- *Njegovati tradiciju ne znači čuvati pepeo, nego održavati plamen* (Jean Jaurez, 1910).
- *Genius loci ne možemo zamrznuti, već ga moramo tumačiti prema potrebama sadašnjice* (Christian Norberg-Schulz, 1978).
- *Tradicija ne može djelovati sama po sebi kao pogonska snaga kreativnosti, ali u sebi nosi priliku za stimulaciju kreativnosti* (Kenzo Tange, 1978).
- *... Tkogod tu ljepotu zapazi, zavoljet će ove spomenike, pa neće više ostati ravnodušan, kada se bude poradilo o njihovom opstanku. Spas je spomenicima samo u spoznaji njihove historijske i umjetničke vrijednosti, jer ono što ne poznajemo, ne možemo ni cijeniti. Zato smo dužni uzdržati te spomenike, kakogod ih dugo svojim umijećem možemo uzdržati...* (Gjuro Szabo, 1920).
- *Oblikovati se ne može ni prošlost ni budućnost, već samo sadašnjost. Samo takva je gradnja kreativna* (Mies van der Rohe 1923).
- *Nova nastojanja... potječu iz lažne želje da se ono što cijenimo rekonstruira u sasvim proturječnim uvjetima* (Johann Wolfgang von Goethe 1815).

Tek je naše najnovije vrijeme počelo tražiti prava rješenja problema nove gradnje u starom ambijentu. Kolike su romaničke gradnje Île de Francea pale žrtvom trijumfalnog pohoda gotike, kolike su se renesansne palače Rima poslužile antiknim spomenicima kao kamenolomom? Ideja sačuvanja starih gradskih kvartova

Tek je naše najnovije vrijeme počelo tražiti prava rješenja problema nove gradnje u starom, povijesnom ambijentu. Bio je to doduše akutan problem u sva vremena, ali je postao drastičan u naše vrijeme.

Konflikt je to između dva zahtjeva: potrebe za očuvanjem arhitektonske baštine i potrebe za razvojem nove arhitekture. U poslijeratnim se dekadama postupalo s arhitektonskim nasljeđem bezobzirno, ali nisu samo arhitekti odgovorni za prioritet, što ga je društvo davalo trgovini i prometu.

U očuvanju povijesnih gradskih jezgri nije dovoljna sama kvaliteta i pažljiva interpolacija, a i faksimili nisu jedina alternativa, već je odlučan pravi odnos novog i starog, a između potpunog prilagođavanja i bezobzirnog kontrasta postoji i nova gradnja kao doprinos našeg vremena.

bila je potpuno strana svijesti prošlih razdoblja. Ipak je srednji vijek *nadograđivao* na staro sa smislom urbanističkog povezivanja, a tek je naše vrijeme unijelo fatalan nesklad individualnih *portreta* u jezgre starih gradova, od kojih je svaki govorio dijametralno oprečnim jezicima. Problem nije dakle današnji fenomen, bio je akutan u sva vremena, ali je postao drastičan u naše vrijeme.

Devetnaesto je stoljeće Evrope (nažalost i dobrim dijelom naše) bilo ponosno, što je srušilo stare gradske zidine i na njih pripojene stare gradske četvrti iz srednjega vijeka i renesanse. Što su neki historijski kvartovi ipak stigli do nas, ne zahvaljujemo samo kvaliteti konstrukcije nego i kontinuiranoj prisutnosti života, koji ih je sačuvao da ne degeneriraju u *lijepu ruševine* ili da potpuno nestanu. Želimo li ta područja integrirati u naše moderne gradove i sačuvati za buduće generacije, nisu nam dovoljni spretni arhitekti, planeri i mnogi ostali stručnjaci. Stanovnicima historijskih područja gradova treba omogućiti poboljšanje konteksta svakodnevnog života. Stare jezgre gradova ne smiju biti ni skladišta mrtve prošlosti ni turistički prizor, već ostvarenja kontinuiteta kulture, kontinuiteta ljudskog života.

Postoji konflikt između dva zahtjeva: potrebe za čuvanjem arhitektonske baštine i potrebe za razvojem nove arhitekture. Naravno, suvremeni život zahtijeva bezuvjetno zahvate u starim gradskim jezgrama i usklađenje s ritmom novih dijelova grada. A svaki zahvat u stari dio grada nosi sobom rizik gubitka organičnosti, jer kreator takvih zahvata rijetko da je bio obazriv i studiozan u procesu *stvaralačkog* urbanističkog projektiranja novoga u starom, a i teško je mogao naći uzor za svoj rad, te je probleme postavilo tek najnovije vrijeme. Najčešće je nailazilo na promašaje, rijetko na uspješna ostvarenja ili uspjele adaptacije.

U poslijeratnim se dekadama postupalo s arhitektonskim nasljeđem bezobzirno, obnova je bila bez-

obzirnija od sâmog rata. Nisu samo arhitekti odgovorni za prioritet, koji je društvo davalo trgovini i prometu. Očuvanje povijesnih jezgri gradova i pažljiva interpretacija nove arhitekture stigla je do naše svijesti tek nedavno, kada se shvatilo da sâma kvaliteta arhitekture nije dovoljna za uspješnu integraciju i interpolaciju i da postoji odlučan odnos novog i starog u smislu upoznavanja, poštivanja, istraživanja, toleriranja i još mnogo čega, te da faksimili nisu jedina alternativa, pa između potpunog *prilagođivanja* i bezobzirnog kontrasta postoji i *nova gradnja u starom ambijentu* kao doprinos našega vremena. Cilj joj je mirna koegzistencija između starog rječnika i novog životnog stila. Suvremena se arhitektura uključuje u historijske jezgre gradova kao životna komponenta, ali dobiva građansko pravo pod uvjetom prilagođivanja ambijentu, a to prilagođavanje nikako ne može biti faksimiliranje, već problem interpolacije u određeno staro gradsko tkivo, poštujući principe vizura, mjerila i kvalitete, koja »zvuči istim tonom«. Ponovimo: Sâma kvaliteta nove moderne zgrade nije dovoljna za uspješnu integraciju.

Danas desperatno tražimo metode kojima bi opet naučili postavljati građevine tako da međusobno stvaraju različite prikladne prostore i sekvencije prostora, da ne *plove bez reda u nepreglednom oceanu*, da prostor između njih ima smisao i da stimuliraju ljudske kontakte. Prošlost je nepogrešivo stvarala prostore, koji nas još danas fasciniraju. S druge strane iako je čovjek uvijek težio novom i neviđenom, to *ново i neviđeno* skandaliziralo je, što pokazuje svojevremeni žučljiv protest protiv Eiffelova tornja — današnjeg pariškog simbola — ličnosti poput Guya de Maupassanta, Prudhommea, Alexandra Dumasa, Gounoda i mnogih drugih članova elite tadašnjega pariškog života.

Umjetnost i tehniku u različitim razdobljima arhitektura pendularno leluja ciklički, simultano, uravnoteženo, a katkada i vaga preteže na jednu stranu. Taj je fenomen od arhitekture neodjeljiv. K tome pribrojimo važan utjecaj društvenih i ekonomskih struktura. Arhitekt se nalazi u teškom položaju između pravnih propisa, financijskih mogućnosti i zahtjeva naručioca. Danas se ne mogu prekinuti zakoni modernog sistema proizvodnje (a nekada cehova), koja je arhitektima nametnula module i sisteme kao bazu radnih metoda. Pri gradnji novog u starom spoticemo se i na problemu sadržaja.

Pogledajmo nekoliko realiziranih primjera koji konkretiziraju ovu danas vrlo aktualnu temu.

Počnimo s primjerom iz povijesti. Kako je poznato, Palladio je u Vicenzi izgradio brojne palače na kojima se očituje ukupno prilagođivanje klasičnih redova potrebama tada *suvremene* arhitekture. Palača Valmarana bi u uličnom bloku sa svojim *gigantskim* redom neskladno odudarala od susjednih objekata da na spojevima Palladio nije razbio svoj red kombinacijom skulpture i klasičnog reda, pa se tako približio susjednim omjerima. Kada se podiže zgrada u izgrađenom okolišu posebnog karaktera, granice nove zgrade zahtijevaju posebnu pozornost. Izrazito loše i nametljivo *prilagođavanje* pokazuju nam recentni primjeri novoobnovljenih i *revitaliziranih* pročelja Venecije (srećom u *sporednim kanalima*). Njihov arhitekt

nije shvatio da je arhitektura to vrednija što je manje nametljiva u povijesnom ambijentu. Naprotiv se obnova starih uličnih poteza Bologne — s iskrenim odvajanjem armiranobetonske konstrukcije — smatra uspjehom rekonstrukcijom zbog usvajanja starog mjerila i kolora.

Nasuprot *staroj* klasicističkoj obnovljenoj Pinakoteci Münchena (Klenze 1826—36), i u dovoljnoj distanciji međuprostora novi je i djelomično renovirani blok arhitekta Hansa Döllgasta jedan od najboljih primjera suvremene arhitekture u skromnom stavu prema starom tkivu, uz jasnu uočljivost starog i novog, što čini objekt umjetničkim djelom, koje otkriva tok svoje povijesti. Kod upravne banke u centru Stuttgarta, arhitekti su Kammerer i Belz suprotstavili kamenim fasadama gotičke crkve i susjednih zgrada, staklene i metalne, horizontalno raščlanjene plohe s dominantom staklenog tornja, u kojem se odražava okolna arhitektura. Na taj je način stvoren optički učinak proširenosti prostora između crkve i nove gradnje, a prostornom je organizacijom stvoren zanimljiv niz malih trgova i povezivanje važne ulične arterije s velikim trgom. Od starijih evropskih primjera treba istaknuti nadogradnju Asplundove vijećnice u Göteborgu.

Da se spomenu neki primjeri Novog kontinenta. Dubiozan je objekt stare pošte u Quebecu (Canada) dobio prilično uspješan *pandan* nebodera šatorasta pokrova. U Vancouveru se stari dio grada uspješno odražuje u staklenom neboderu, atraktivan kontrast. Obnovljene fasade kuća uokolo vašingtonskog *Plaza Lafayette* iz osamnaestog stoljeća dobile su u pozadini vrlo uspješni *prilagođeni* neboder.

Poznati hotel Acapulca uspješno se *nosi* s meksičkim drevnim piramidama, zahvaljujući to ponajviše grandioznom okolnom parkovnom prostoru i vegetaciji. Michael Graves, danas najpomodniji, najpoznatiji i najskuplji arhitekt u USA, svojom je kontroverznom *Portlandijom* jednako zaprepastio kao i oduševio svijet. U južnoj je Kaliforniji negdašnjih španjolskih misija i čitavog područja imenovanih lokaliteta s dodatkom San (*sveti*) jednu od svojih najnovijih *kreacija*, San Juan, *prilagodio* tom ambijentu, naravno uz neizbježne dodatke postmoderne morfologije i lažnih šiljaka *dimnjaka*, koji ničem ne služe, osim — dakako — skulptorskom oblikovanju, a — priznajmo — bez toga bi objekt bio nekako *nedovršen*. Johnsova prozirna *Kristalna bogomolja* usklađena je s kompaktnim betonskim tornjem stare susjedne crkve. Brojni primjeri starih i obnovljenih bostonskih ulica, uz potpune rekonstrukcije — tamo gdje se to moglo — pokazuju i radikalne primjere zbog transformacije strukturalnih elemenata, no uz uspješnu varijantu mjerila, te problema otvora, cirkulacije i međuprostora.

Najbolji novi američki primjer sigurno je biblioteka sveučilišta (Duke University) u Durhamu (Sjeverna Karolina). Izgrađena u golemom sveučilišnom *campusu koleđijanske gotike*, koja se upotrebom, za pune plohe, istoga kamena, ali za otvore i prozračne dijelove nesumnjivo modernih građevnih materijala dokazala da potpuno nova među starim može egzistirati bez kolizije, kada je znalacki projektira suptilan arhitekt. To se

7. Ljetnikovac Jagode Buić, Dubrovnik
Primjer izvanredno uspjelog uklapanja

ne može reći za nekoliko drugih objekata istog sveučilišta, srećom na periferiji *campusa*.

Spomenimo sada — zbog kratkoće — samo tri naša domaća primjera. Dugo i često napadana Šegvićeva zgrada preko puta Peristila u Splitu smatra se rijetko uspješnim primjerom — u svjetskim razmjerima (kako je to potvrdio i nedavno održan IDDESEM 88 u Splitu) — ne *prilagodavanja*, već kreativnog postizavanja nove suvremene kvalitete u adekvatnom mjerilu prema postojećim okolnim zgradama. *Postoji samo konflikt kvalitetnog i nekvalitetnog*, a ne suvremenog i prošlog, novog i starog.

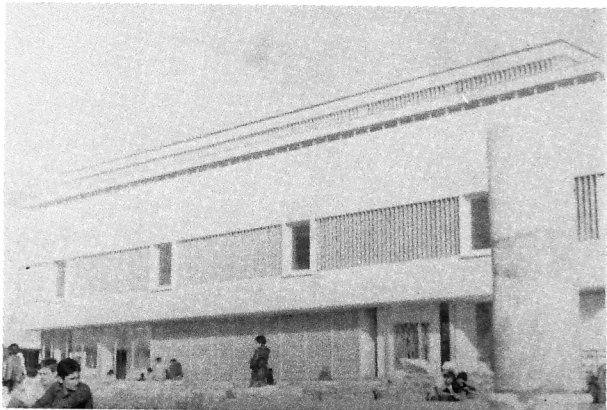
Od triju krila ranosrednjovjekovnog samostana, nažalost često pregrađivanog i većim dijelom porušenog za II. svjetskog rata, jedno je krilo obnovljeno u samostan benediktinki, a druga su dva krila Muzej sakralne umjetnosti Zadra i okolice. Potpuno *novi* dodatno krilo Arheološkog muzeja u Zadru — nasuprot najznačajnijem zadarskom spomeniku Sv. Donatu — lo-

gično je komponirano kao suvremena arhitektura, da se suvremenom kvalitetom približi, a volumenom podredi spomenicima jezgre grada. Arhitektura se imala funkcionalno i oblikovno pripojiti postojećoj obnovljenoj arhitekturi, što je bio vrlo složen i delikatan problem u kontekstu vjekovne kulture grada. Na naglašen *postament* (koji je u prizemlju muzeja trebao nositi monumentalne skulptorske portrete *zadarskih Rimljana — cezara i bogova*) stavljena je lebdeća prizma naglašene, ali ne i ekstremne tipizacije elemenata čistog ritma i jedinstva od tla do završetka zgrade, bez ijedne kontradiktorne linije. Zadržana je gustoća čistog građevnog volumena, a ritmički potez stakla i aluminijska u katu kao i transparentnost prizemlja osiguravaju vizualni kontakt s unutrašnjim prostorom i sugeriraju *živu* dubinu fasade. Kontinuirani je linearni pokret kata prekinut s četiri cezure naglašenih otvora da se izbjegne monotonija, a funkcionalan je razlog prirodno bilateralno provjetravanje. Masivna kamena *vrpca* nad staklenim površinama kontrast je transparentnosti, a mekani sjaj kamena pojačava plastično značenje cjeline objekta. Jednostavnost fasadne teksture čini objekt podređenim okolnim monumentima, što je bio važan cilj projektanata. Suvremenim se tehničkim sredstvima i građevnim materijalima ulio u zgradu duh suvremene arhitekture, a proiašla se i sretna formula fasade u smislu *postamenta i vijenca* — moderna *bazilika*.

Arheološki je Muzej Zadra pokušaj nenametljive dogradnje i suvremene interpolacije u najopasnijoj frontalnosti Donata i Stošije, realizacija se podredila uzvišenim konkurentima, a ipak blista vlastitom ljepotom i pjeva harmonijom vlastitih tonaliteta. U sagledavanjem iz interijera Muzeja zapanjeni smo grandioznim râstom Donata. Kao da je ponovno osvojio monumentalnost, idejnu i fizičku konciznost, što se inače teško doživljava u današnjem neorganiziranom eksterijeru oko spomenika.

Građevnom se linijom muzej uvlači od fasada susjednih zgrada upravo u težnji ostvarivanja distancije — poštovanja prema Donatu, iako su urbanisti predviđali mogućnost izlaženja objekta iz linije prema forumu, što bi s obzirom na prostorne interese bilo korisno

8. Mladen Kauzlarić, Arheološki muzej, Zadar
Primjer uklapanja suvremene bazilike u povijesnu jezgru grada

9. Michael Graves, Biblioteka, San Juan Capistrano
Prilagodavanjem tradicionalnom ambijentu španjolskih misija

u smislu veće površine muzeja, turističke privlačnosti i naglašenosti. Pazilo se da objekt ni u vertikalnoj dimenziji ne prijeđe odmjerenu visinu i da se uvučena bazilikalna rasvjeta ne iskaže kao još jedan nadograđeni kat, zbog postizavanja što niže gradnje. Jedino problemi realizacije nisu dovoljno naglasili kontrast predviđenog potpuno svjetlog kamena *postamenta* i *vijenca*, te zidnih ploha iz sivkastijeg kamena.

U Dubrovniku ispod sâmog Lovrijenca, dakle u ekstremno osjetljivom okolišu, izgradila je Jagoda Buić moderni ljetnikovac revitalizacijom negdašnjih starih staja, čobanskih skloništa i ostava. Kamenitim skalama zgodno povezane male jedinice u kamenu cjelinu — prekrasnih i funkcionalnih unutrašnjih prostora — potpuno su uralasle u teren i jedinstven kolorit ambijenta. Sve je kamen — i zidovi i podovi, i stepenice i ograde i pokrovi. Tko bi mogao povjerovati da upravo takav medij može stvoriti toliko mekane *pregibe* i *preljeve*, taj vječno moderni građevni materijal, karakteristika Mediterana.

Na kraju citirajmo u posljednje vrijeme i toliko kritiziranog, ali i sve više rehabilitiranog Le Corbusiera, u slobodnom prijevodu:*

Ljenčine pozivaju u pomoć folklor za kopiranje oblika proizašlih iz etike, životnog stila i tehnike, koji su specifični, precizno definirani i koje je vrijeme pregradilo. Takvom metodom nije teško maskirati zgrade ili njihovu unutrašnjost, lakom kulture, koji prividno pruža... nacionalna, lokalna, patriotska obilježja... uštedejući trud razmišljanja i traženja.

Druga metoda — metoda kontinuiteta, kontinuiteta duha i evolucije... obilježava put... arhitekta, koji raspolaže svježim i ličnim idejama, a koje mu omogu-

ćuju prilaznje novom problemu i rješavanju tog problema... Ako prihvatite priliku oživljavanja izvjesnih akorda prošlosti, ti se nalaze u općim elementima, načinu popločavanja, zidanja, kvaliteti žbuke, obradi drveta... određenom izboru dimenzija... tako premošćujete procijep između razdoblja... ostajući građanin svijeta, što postaje sve više i više zajednička sudbina svih smrtnika.

Premda je zaštita povijesne gradske jezgre postala svojevrсна moda današnjice, te se uporno inzistira na *revitalizacijama*, najčešće nailazimo na promašaje i nasilje nad urbanim prostorima, a *motto* humanog mjerila i ravnoteže odnosa starog i novog ostaje u većini primjera tek deklarativan.

Koegzistencija starog i novog — kontinuirana promjena, čini grad maksimalno zamršenom strukturom. Funkcije se neprekidno razvijaju i odumiru, mijenjaju se svojstva i mentalitet populacije u vječitom rađanju i umiranju, fluktuirajući u ritmu rasta i dekadencije generacija — to je život. Ni mi ne možemo nametnuti svoj fundamentalni uzorak budućim generacijama. Ali sigurno možemo i moramo zatečeni ambijent dogradnjom oplemeniti i sačuvati prošle vrijednosti.

LITERATURA

- T. Marasović: **Zaštita graditeljskog naslijeđa**, Društvo konzervatora i Arh. fakultet, Zagreb, Filozofski fakultet Zadar. Arh. fakultet Split, Zagreb—Split 1983.
- T. Marasović: **Aktivni pristup graditeljskom naslijeđu**, Društvo konz. Hrvatske Zagreb, Arhitektonski fakultet Zagreb, Filozofski fakultet Zadar, Split 1985.
- I. Marojević: **Sadašnjost baštine**. Društvo historičara umjetnosti, Zagreb 1986.
- S. Sekulić-Gvozdanović: **Novo i nevideno uz staro i dobro znano...**, Arhitektura-Urbanizam br. 164—65, Beograd 1970.
- S. Sekulić-G.: **Problemi i tehnička zaštita historijskih gradskih jezgri**, Čovjek i prostor, br. 215, Zagreb 1971.
- S. Milić: **Novi Arheološki muzej i Muzej crkvene umjetnosti u Zadru**, Čovjek i prostor, br. 237, Zagreb 1972.
- S. Sekulić-G.: **Živa baština posljednjih projekata arhitekta Kauzarića**, Čovjek i prostor, br. 276, Zagreb 1972.
- S. Sekulić-G.: **Otvorena je posljednja faza zadarskog i prva faza splitskog muzeja**, Čovjek i prostor, br. 285, Zagreb 1976.

* Iz Le Corbusierova predgovora knjizi: **Arhitektura Bosne i put u suvremeno**, D. Grabrijan, J. Neidhardt i drugi, ŽP Ljudska pravica, Ljubljana 1957.

Thus, potentials were created to act by both opposing the 19th century spirit (modernism, functionalism) and utilizing its spiritual experience in the 20th century. The crisis of functionalism has instigated interest in inherited values in the space, turning back to the street, ambience, individualized setting, which was actually a search for 19th century incentives. Urban architecture brought some signs of the human, historical, individualized, i.e. the recognizable. The philosophy of postmodernism was based on the entity of the postindustrial era, using new interpretation of historical forms. New dimensions of communication opened the possibilities of metaphorical speech, expressed in an entirely new way in architecture.

Zlatko Posavac

THEORETICAL-HISTORIOGRAPHICAL PROBLEMS
OF THE CROATIAN VISUAL ARTS AT THE TURNING
BETWEEN THE 19th AND 20th CENTURY

In view of some recent studies, Babić's statement that »... the 1890—1914 period... has no common characteristics in the field of visual arts...« appears to require a correction, first of all concerning the time period between 1890 and 1910. At the same time, pluralism of Croatian Modernism should be identified, thus also of visual art modernism, as well as a constitutive principle of the epoch manifesting a complex historical unity, a specific historical structure of the moment and relations of various »isms«, traditionally called Modernism. Constituting a separate entity, the Croatian visual arts from the turning of the centuries cannot be simply included either in the 19th or the 20th century alone. All this would indicate that the turning period of the centuries does not divide the 19th and the 20th century but links them together, showing them to make, likewise Europe, a uniform macro-epoch. Therefore, they should be historically considered as a unity, due to their epochal co-existence.

Sena Sekulić-Gvozdanović

THE NEW IN THE OLD

Only recently, a search for proper solutions of the problem imposed by erecting new buildings in an old, historical setting has been initiated. Although it had always been an acute problem, nowadays it has become particularly pronounced.

There is actually a conflict between two demands, the need of preserving architectural legacy and the developmental requirements of new architecture. During several post-war decades, the architectural legacy was quite carelessly treated, but the priority then given to trade and transport can by means be attributed to architects alone.

For preservation of historical urban nuclei, mere quality and careful interpolation will not be sufficient, and facsimiles are not the only alternative; proper relationship between the new and the old appears to be of utmost importance, while between complete adaptation and ruthless contrast there is new construction as a contribution our times.

Ljiljana Nikolajević

LEGAL PROVISIONS IN THE 1880—1918 PERIOD,
REFERRING TO PRESERVATION AND
RECONSTRUCTION OF HISTORICAL MONUMENTS
IN CROATIA AND SLAVONIA

After the Croatian-Hungarian Agreement in 1860, the inland Croatia with Slavonia ceased to be under the jurisdiction of the Austrian administration, and obtained autonomy from Hungary in its internal affairs, educational system, questions related to religion, and judicature. Thus, there was no officially appointed inspector of ancient monuments anymore, such as Ivan Kukuljević Sakcinski. In 1969, the Country Government was established including a Department of Internal Affairs with a Division of Construction. In 1869, the Division published a booklet entitled *High Buildings in the Kingdom of Croatia and Slavonia, Erected from 1874 until the End of 1895*. Within the scope of its activities, the Division of Religion and Education was also engaged in the protection of historical monuments. Repair of churches, extension of graveyards, and interior decoration of schools and churches were subject to the authorities themselves.

Olga Maruševski

MODERN FORMS IN THE RESTORATION OF SACRAL
BUILDINGS

(Problem of the Style of the Greco-Catholic Cathedral of the Holy Trinity and the Holy Cross Church in Križevci)

The Cathedral was re-built in the 1895—1897 period, according to H. Bollé's project, in the neo-Gothic style, referring to the 14th century when an Augustinian monastery had existed in the area, changed into a Baroque Franciscan one since the 17th century. The Holy Cross Church from the 13th—14th century, with a preserved Gothic sanctuary and a nave baroquized in the 18th century, was restored in 1912—1913 as the first building according to the recommendations of the Board for Protection of Art and Historical Monuments, founded in 1910. A proposal given by D. Sunko to re-gothicize the church according to the traces on the building and descriptions from the records was declined. A project by S. Podhorski, preserving the then present state but erecting the ruinous tower and the previously demolished vestry in the Jugendstyle forms was adopted. Due to the concurrence of events, opposing approaches to restoration came into collision, i.e. stylistic uniformity in the spirit of historicism, and preservation instead of restoration, initiating the period of Modernism with its initial outlines for the protection of monuments given in A. Riegl's paper entitled »Der moderne Denkmalkultus sein Wesen seine Entstehung«. Today, the style of the Cathedral as an expression of the modern taste may be re-evaluated, extending the sense of Riegl's »artistic cravings« to historicism.

Viktor Ambruš

VISUAL ARTS IN OSIJEK 1900—1940
(TOWN PLANNING AND ARCHITECTURE)

In the second half of the 19th century, Lower Town and Upper Town acquired certain urban character, since